

Zaštita bioloških resursa Jadrana kroz pravne propise

Kolijevka života — more, osim svih ostalih funkcija i danas je značajni izvor hrane. Ta se funkcija stalno povećava, kako u visoko razvijenim zemljama, tako i u onim siromašnijima, jer upravo one iz mora dobivaju najjeftinije bjelancevine, na najjednostavniji i najbrži mogući način. Za zadovoljavanje tih potreba stalno se povećava broj ribolovnih jedinica, unapređuje se tehnika ribolova, povećava se ulov, kako na svjetskom nivou tako i u Jadranu¹.

Međutim živi svijet mora živi i obnavlja se prema svojim zakonima koji su vrlo kompleksni i povezani u cjelinu, a narušavanje te ravnoteže izaziva neugodne i često dugoročne posljedice. Ljudi svojim aktivnostima (prijevozom, vađenjem nafte, ruda, ribolovom, građenjem, poljoprivrednim aktivnostima) svijesno ili nesvjesno ugrožavaju spomenutu ravnotežu i zakonitosti.

U ovom članku prikazat ćemo naše pozitivne propise koji zaštićuju žive organizme mora, a da ipak ne sprečavaju njihovo iskorištavanje. Iskorištavanje mora biti racionalno tj. postojećim dobrima potrebno je gospodariti, a gospodarenje uključuje ne samo zabranjivanje pojedinih aktivnosti nego i akcije za unapređenje i poboljšanje stanja postojećeg prirodnog ambijenta. Tako osim mjera koje se direktno odnose na žive resurse mora, postoji niz propisa koji neposredno utječu na čuvanje mora i okliša te tako imaju dugoročnije djelovanje. Na primjer zabrana turističke izgradnje na određenim lokalitetima ili određivanje namjene određenih lokaliteta, što je učinjeno u Urbanističkom planu općine Pula u kojem su određena područja namijenjena samo uzgoju ribe i školjkaša.

U temeljnom pravnom aktu Jugoslavije Ustavu SFRJ i Ustavu SR Hrvatske nalaze se propisi o dobrima od općeg interesa u koja između ostalih ulaze zemljište, šume, vode, vodotoci, more i morska obala, ribe, divljač i druga prirodna bogatstva i dobra u općoj upotrebi, koja uživaju posebnu zaštitu i koriste se pod uvjetima i na način koji se propisuje zakonom. Zakonom se također osiguravaju opći interesi (član 86. ustava SFRJ i član 118. Ustava SR Hrvatske).

Na principu racionalnog korištenja i osiguranja općeg interesa izrađena su sva tri pozitivna republička zakona o ribarstvu, a to su: Zakon o morskom ribarstvu (»Narodne novine«, br. 44/80) Zakon o morskom ribištu (»Uradni list« br. 25/76) i Zakon o morskom ribarstvu (»Službeni list SR CG«, br. 10/79). Budući da reguliraju istu ili vrlo sličnu ma-

teriju, odredbe sva tri zakona međusobno se bitno ne razlikuju. Razlike koje postoje rezultat su specifičnih uvjeta na pojedinim područjima što se odražava kroz odluke koje donose na temelju ovlaštenja iz Zakona općinske skupštine. Zakonodavac je ostavio dovoljno prostora da svaka općina, u okviru općih načela, uredi svoje specifične situacije. Osim citiranih zakona, na snazi su i drugi propisi: pravilnici, naredbe koje donosi republički organ uprave nadležan za poslove ribarstva.

Ribarske koče u Poreškoj luci

Tako je u Hrvatskoj na snazi Pravilnik o privrednom i sportskom ribolovu, gajenju i lovu riba i drugih morskih životinja, te o vađenju morskog bilja (»Narodne novine«, br. 46/81), Naredba o zaštiti riblje mladi, nedoraslih riba i drugih morskih životinja (»Narodne novine«, br. 13/75. i 18/81), u Sloveniji Odredba o opredelitvi in varstvu ribljeg zaroda, nedoraslih rib in drugih morskih živali (»Uradni list« br. 20/77), a Zakon o morskom ribarstvu Crne Gore obuhvaća dio materije iz spomenutih pravilnika. Međutim u Crnoj Gori je na snazi jedan vrlo interesantan propis o naknadi štete koja se plaća u slučaju obavljanja protupravnog ribolova: Pravilnik o cjenovniku za naknadu štete pričinjene protivpravnim ribolovom (Službeni list SR CG br. 24/79).

Osim tih propisa zaštitu živim resursima pruža i republičko krivično zakonodavstvo, koje u opisu krivičnog djela sadrži i opis radnje nezakonitog ribolova i zagađenja čovjekove okoline: član 128. i 169. krivičnog Zakona SR Hrvatske (»Narodne novine«, br. 25/77), Zakona o zaštiti prirode SR Hrvatske (»Narodne novine«, br. 54/76) i propisi doneseni na osnovu njega.

¹ Josip Basioli: Statistički prikaz morskog ribarstva 1947-1977, Zagreb, str. 78 i dalje.

Analiza navedenih propisa pokazuje da se mjere zaštite mogu podijeliti na:

- zaštitu pojedinih vrsta,
- zaštitu određenih područja,
- vremenska ograničenja u ribolovu,
- ograničenja ili zabranu upotrebe određenih ribolovnih sredstava ili metoda ribolova.

Te su mjere međusobno ovisne jer se baziraju na biološkim zakonima živog svijeta mora koji je ovisan o vanjskim utjecajima sunčeva svjetlost, dubina struje, količina slatke vode, konfiguracija dna i slično), a također i ovisan.

1. Zaštita pojedinih vrsta

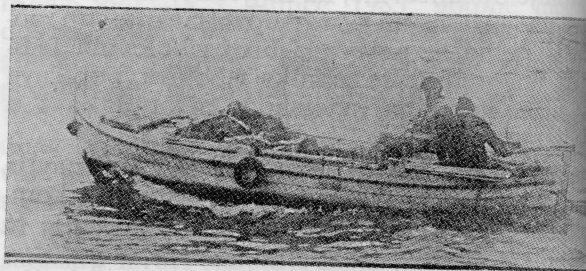
Zaštićivanje pojedine vrste javlja se najčešće tek onda kad je ta vrsta toliko ugrožena da joj prijete istrebljenje. U svijetu postoji niz takvih propisa: zabranjen je lov određenih vrsta kitova, tuljana, nekih rakova, dok naše zakonodavstvo poznaje svega nekoliko takvih propisa. Inače je to efikasan način zaštite; jedan od najstarijih propisa zaštićuje sredoze-mnu medvjedicu koja živi u Jadranskom moru i to na vanjskim rubovima otoka, špilja i slično otoka Visa, Biševa, Sveca, Hvara, Mljeta, Korčule i Elafitskih otoka («Narodne novine», br. 26/64). Na temelju Zakona o zaštiti prirode sa odlukama se posebno zaštićuje školjka plemenita periska, puž bačvaš i tritonova truba.

Na temelju Zakona o morskom ribarstvu, republički organ uprave donio je propis u kojem je određena veličina (duljina) riba, i drugih morskih životinja, koje su ekonomski važne, i koje se ispod te propisane duljine ne smiju loviti niti stavljati u promet. (Naredba o zaštiti riblje mlađi, nedoraslih riba i drugih morskih životinja). Zakonom je zabranjen lov riblje mlađi, nedoraslih riba i drugih morskih životinja. U Naredbi je definirano što se smatraju nedovoljno razvijene ribe, rakovi, školjkaši i spužve. Određena je duljina za 30 vrsta riba, 3 vrste rakova, 3 vrste školjkaša i jednu vrstu spužve, ispod kojih ih nije dozvoljeno loviti niti stavljati u promet. Identičan propis donesen je u Sloveniji i Crnoj Gori, dok je u Italiji na snazi Pravilnik o provođenju Zakona br. 963 od 14. jula 1965. g. o disciplini ribolova². U tom Pravilniku također je propisana najmanja duljina za ribe, rakove i školjke, a u odnosu na našu Naredbu postoje razlike u duljini za četiri vrste: cipal bataš, iverak, list i škamp. Naša Naredba je rigoroznija, no bez

obzira na to, radi se o istom moru i propisi bi morali biti jednaki.

Jastozi i hlapovi štite se na način da se moraju vratiti u more ako su manji od propisane dužine, a ženke s vanjskim jajima uvijek, bez obzira na veličinu.

Praksa međutim zaobilazi propise, jer one ribe i druge životinje koje se nalaze u prometu često su daleko ispod propisane duljine a time i starosti, a to se negativno odražava na daljnju reprodukciju.

2. Zaštita određenih područja

Zaštita određenih lokaliteta i njihovih stanovnika može biti potpuna ili djelomična. Najefikasniji stupanj zaštite pružaju rezervati koji se ustanovljavaju u svrhu »gajenja i razmnožavanja riba i drugih morskih životinja«. To su dijelovi priobalnog morskog pojasa, jednu milju od obale u kojima postoje pogodni prirodni uvjeti za uzgoj i rast, a u njima je u pravilu zabranjen svaki lov.

Na teritoriju obalnog mora Jugoslavije ustanovljeni su ovi rezervati:

— unutrašnji dio Portoroškog zaljeva, s pripadajućim lagunama,

— obalno more oko Strunjanskog poluotoka,

— unutrašnji dio Strunjanskog zaljeva s pripadajućim lagunama,

— ušće rijeke Dragonje, Mirne, Raše, Zrmanje, Krke, Kjadra, Žrnovice, Cetine, Neretve i Dubrovačke rijeke,

— Limski i Fažanski kanal, Medulinski zaljev, uvala Klimno na otoku Krku i Mljetska jezera,

—Kanal Porto Milena.

Skupština općine Ploče proglasila je Odlukom ribolovnim rezervatom i jezera Birina, Parila i Vlaška, kao i sve spojeve tih jezera s morem,³ dok Kornatsko otočje ima status nacionalnog parka.

Kako je naprijed spomenuto, jedna zaštitna mjera dopunjava se s drugom, tako se često s određenim sredstvima zabranjuje ili ograničava lov na određenom području. Član 13. Zakona zabranio je kočarenje:

² Regolamento per l'esecuzione della legge 14. luglio 1965. sulla disciplina della pesca marittima.

³ Odluka o morskom ribarstvu »Službeni glasnik« općine Ploče br. 1/77.

— u svim kanalima, prolazima i tjesnaci-
ma užim od dvije morske milje;

— u priobalnom pojasu od jedne morske
milje od obale kopna ili otoka od položaja
mreže u lovu;

— u jugoistočnom dijelu Velebitskog ka-
nala koji se prostire od crte rt Debela Nožica
— rt Duga u pravcu Novigradskog mora;

— u Neretvanskom kanalu koji se prosti-
re od crte Zapadni rt Donje Vale Drvenika na
kopnu — obalno svjetlo rt Sućuraj (Hvar) do
crte lučko svjetlo Duba na Pelješcu.

U Crnoj Gori kočarenje je zabranjeno u
obalnom dijelu u širini od jedne morske milje
i u Bokokotorskom zaljevu.

Pravilnikom o privrednom i sportskom
ribolovu (član 15) utvrđena su područja gdje
je kočarenje također zabranjeno, a u određe-
nom broju kanala (član 14) kočarenje je do-
zvoljeno samo na nekim mjestima i u određe-
no vrijeme.

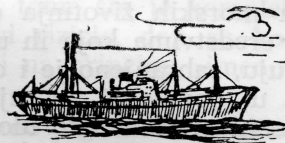
Kao jedan od najvažnijih propisa kojem
je svrha zaštite pridnenih vrsta riba u obal-
nom pojasu svakako je propis iz člana 42. Za-
kona koji je ovlastio skupštine općina da mo-
gu »ograničiti odnosno zabraniti upotrebu po-
jedinih vrsta mreža ili drugih sredstava za pri-
vredni, odnosno sportski ribolov, kao i odre-
diti način njihove upotrebe u pojasu od jedne
morske milje od obale kopna ili otoka«. Tim
ovlaštenjem dana je općinama mogućnost da
zaštite ili potpuno isključe iz ribolova ona po-
dručja na kojima se riba mrijesti ili zadržava,
a na koja zbog toga atakira veliki broj ri-
bolovaca, od profesionalnih do sportskih.

Sve općinske skupštine donijele su na te-
melju tog ovlaštenja zaštitne propise u rasponu
od potpune zabrane upotrebe određenih ri-
bolovnih sredstava, do njihovog ograničavanja na
kraći vremenski period i na ograničena po-
dručja. Tako je općina Korčula, slično kao Du-
brovnik i Lastovo zabranila privredni ribolov
svim vrstama mreža i drugim rib. sredstvima
na točno određenim lokacijama (član 13. Odlu-
ke). Zbog zaštite velikih rakova, jastoga, hla-
pova i drugih, Zakon je obavezao skupštine
općina da ribolovna područja podijele na zone
u kojima će se naizmjenično loviti, tako da je-
dno područje bude u mirovanju«. Na temelju
tog ovlaštenja sve općine u kojima se ti rako-
vi love ustanovile su zone, te time omogućile
da se kroz određeno vrijeme živi svijet mora
u cjelini regenerira.

Zakon je slično riješio pitanje iskorištava-
nja školjkaša koji slobodno rastu, skupštine
su ovlaštene odrediti područje na kojima će
se loviti. Pravilnik zabranjuje izdavanje dozvo-
le za lov prstaca na područjima na kojima se
oštećuje morsko dno, ili obala, kao i za mje-
sta gdje se tope ili istežu mreže. Tako su opći-

ne Biograd n/m, Buje, Rovinj i Dubrovnik za-
branile izlovljavanje školjkaša vađenjem ka-
menja na obalu.

Obavljanje sportskog ribolova, a naročito
lov podvodnom puškom izaziva u praksi mno-
ge nesporazume. Podvodna puška je vrlo efi-
kasno ribolovno sredstvo kod kojeg je kon-
trola otežana, pa se nažalost često zloupotre-
bljava. Velik broj građana bavi se sportskim
ribolovom i to na uskom obalnom području.
Zato su u većini općina ribolovna područja
podijeljena u zone, u kojima je sportski ri-
bolov naizmjenično dozvoljen, a u nekim je lov
puškom uopće zabranjen (na primjer Metko-
vić, Makarska, Dubrovnik). Pozitivni rezultati
u oporavku ribljeg fonda nisu izostali, iako
znanstveno nisu utvrđeni, nego su ih potvrdili
ribari praktičari.

3. Vremenska ograničenja u ribolovu

Ograničenja koja je propisao Zakon i pra-
vilnik a koja se tiču vremena, u uskoj su vezi
sa upotrebom određenih sredstava. Jadransko
more s obzirom na svoju veličinu, bogato je
mnogim vrstama iz čega se razvila praksa da
se gotovo svaka vrsta lovi posebnom mrežom.
Tako je u upotrebi niz različitih mreža, čija
je upotreba zabranjena u različito doba godi-
ne s obzirom na biološke specifičnosti poje-
dine riblje vrste. Međutim neophodno je pri-
mijeniti da se u praksi te odredbe ne poštuju,
jer ribari kad je određeno sredstvo zabranje-
no, love zaštićenu riblju vrstu s drugim mre-
žama, s manje ili više uspjeha. Međutim vrije-
dnost ulova, iako je riba vrlo skupno meso,
daleko je manja od štete koja nastaje ribolo-
vom u nedozvoljeno vrijeme, jer se uništava
riba u doba mrijesta ili mlađ, a nerijetko
se devastira i čitav teren.

Tako je Zakonom i još detaljnije Pravil-
nikom propisano vrijeme dozvoljeno za lov s
pojedinih sredstvima. Kako je jaka tradicija
povezana s materijalnom koristi, vidljivo je iz
rasprava koje su vođene prilikom izmjena Za-
kona o morskom ribarstvu iz 1973. godine,
koji je dozvoljavao upotrebu mreža popunica
od 1. lipnja do 31. listopada. U izmjenama je
predloženo da se to vrijeme promijeni zbog
toga jer se veliki broj riba koje se love tom
vrlo efikasnom mrežom mrijesti u proljetno-
ljetnom periodu. Nakon mukotrpnih rasprava
vrijeme u kojem je dozvoljena upotreba mre-
že popunice izmijenjeno je i sad je dozvoljen
lov od 1. studenog do 31. ožujka.

Osim vremena koje propisuje Zakon i Pra-
vilnik i neke općine su uvele vremenske za-
brane, na primjer općina Kardeljevo je, radi
zaštite cipala bataša u vrijeme mrijesta, za-

branila upotrebu mreže ciplarice od 15. srpnja do 30. rujna. Također, zbog zaštite ribe za vrijeme mrijesta, mnoge općine su vremenski ograničile ribolov po manjim uvalama, učima rijeka i odnosno na mjestima gdje se iz iskustva zna da se riba zadržava.

Ograničenja postoje i u sportskom ribolovu.

4. Ograničenja ili zabrana upotrebe određenih sredstava ili metoda ribolova

Svrha ograničenja ili zabrane upotrebe određenih ribolovnih sredstava je prvenstveno zaštite riblje mlađi i nedoraslih riba, što je jasno izraženo u članu 40. zakona na početku IV glave: O zaštiti i unapređenju morskog ribarstva. Član 43. i 44. Zakona zabranjuje lov ribe i drugih morskih životinja eksplozivnim ili kemijskim sredstvima koja ih ubijaju, truju ili omamljuju, zabranjeno je i držanje takvih sredstava u plovilu ili nošenje po obali. Nije dozvoljen ni promet tako ulovljene ribe, pa je inspekcija ovlaštena pregledati ugostiteljske objekte u slučaju sumnje da se prodaje riba ulovljena eksplozivom ili je nedozvoljene veličine.

Osim što lov otrovom, strujom, sredstvima za omamljivanje ugrožava more kao biološku cjelinu, taj lov predstavlja i krivično djelo opisano u članu 128. stav 2 Krivičnog zakona Hrvatske. I u članu 169. utvrđena su zabranjena ponašanja čije posljedice su, između ostalog, uništenje biljnog i životinjskog svijeta velikih razmjera, te je za oba djela predviđena kazna zatvora.

Lov eksplozivom, nažalost u nekim sredinama ne nailazi na društvenu osudu, nego nesavjesni lovci izvlače iz takvog lova značajnu materijalnu korist, bez obzira na opetovano kažnjavanje i česte tragične posljedice po njih same.

Zakonom je zabranjeno zagađivanje mora i voda koje su s njim povezane u odnosu na negativne posljedice po riblja naselja, a iste takve odredbe sadrže i zakoni ostalih dviju republika. Zakon Crne Gore specificira i zagađivače po vrstama, međutim visina kazni koje su zapriječene nije najčešće dovoljna ni za čišćenje uskog prostora mora na kojem se zagađenje dogodilo, a kamo li za neke daljnje akcije za unapređenje ribarstva i efikasnu zaštitu od zagađenja.

U većini općina zabranjena je upotreba svih sredstava kojima se riba u ribolovu plaši, kao i ostali neuobičajeni načini ribolova koji

ma se nastoje izgraditi propisi, na primjer u općini Metković zabranjen je lov zaokruživanjem i spajanjem po visini različitih vrsta mreža, na koji način su se zatvarale, odnosno pregrađivale cijele uvale.

Iz svega je vidljivo da naši propisi predviđaju relativno efikasne mjere zaštite živih organizama mora, kako na nivou republičkih propisa tako i na nivou općinskih odluka. Problemi provođenja propisa i efekti koji se njima postižu prelaze okvire ovog rada, ali ipak se može konstatirati da kontrola nije dovoljna, kao i to, da samo kažnjavanje ne postiže zadovoljavajuće rezultate. Kad bi se svi koji na bilo koji način dolaze u doticaj s morem ponašali kao dobri gospodari, živi resursi mora ne bi bili ugroženi u mjeri u kojoj su to danas.

Literatura

1. ALFIREVIĆ S. Ribarstvena znanost i praksa. Morsko ribarstvo br. 4, str. 168, Zagreb, 1979.
2. BASIOLI J. Statistički prikaz razvoja morskog ribarstva 1947-1977, Zagreb, 1978.
3. CARROZ, J. E. The richness of the sea: fisheries, The future of the low of the sea, Hag, 1972.
4. CETINIĆ P. Ocjena utjecaja nekih ribolovnih alata na stupanj osiromašenja Jadranskog mora, Morsko ribarstvo br. 2, Zagreb, 1978.
5. CETINIĆ P. i OSTRO, S. Ocjena utjecaja provođenja propisa o mjerama zaštite na stanje živih resursa Jadranskog mora, Druga konferencija o zaštiti Jadrana — Zbornik str. 49. Hvar 1979.
6. DOMANČIĆ A. Štetnost lova mrijesne ribe i rakova, Morsko ribarstvo br. 1, str. 17. Zagreb, 1979.
7. FILIPOVIĆ V. Podvodni ribolov u svijetu naših novih propisa, Savjetovanje o podvodnom lovu Mali Lošinj str. 59. M. Lošinj, 1975.
8. JUKIĆ K. Neki problemi međunarodnog ribolovnog prava, Morsko ribarstvo, br. 4. str. 159, Zagreb, 1975.
9. SAMBRAILO B. Zaštita morske okoline od zagađenja s naročitim osvrtom na Jadransko more, Pomorski zbornik, knjiga II, 1973.
10. TAMHINA K. O izmjenama Zakona o morskome ribarstvu, Morsko ribarstvo br. 4, str. 155, Zagreb, 1979.
11. TAMHINA K. Pravni aspekti zaštite živih resursa Jadrana, Druga konferencija o zaštiti Jadrana — Zbornik str. 21, Hvar, 1979.
12. UNGAR P. Analiza zakonodavstva SFR Jugoslavije i SR Hrvatske obzirom na zaštitu Jadrana, Druga Konferencija o zaštiti Jadrana — Zbornik str. 17, Hvar, 1979.
13. Krivični zakon SR Hrvatske (»Narodne novine«, br. 25/77)
14. Ustav SR Hrvatske (»Narodne novine«, br. 8/74)
15. Ustav SFR Jugoslavije (»Službeni list«, br. 9/74)
16. Konvencija o ribolovu i očuvanju bioloških bogatstava otvorenog mora (»Službeni list SFRJ«, — Međunarodni ugovori i drugi sporazumi br. 4/65)
17. Disciplina della pesca marittima, Istituto poligrafico dello stato, Roma, 1973.

